Муниципальное бюджетное учреждение культуры Межпоселенческая клубная система муниципального района Бирский район Республики Башкортостан

Особенности марийского фольклора «Ятас пайрем»

Заведующий СДК с. Бахтыбаево
Кугубаева Олина Николаевна

2019 г.

Гусиное подворье села Бахтыбаево

Значение слова «ятас»

- Ятас пайрем – гусиный праздник.
  В фольклоре марийского народа он берет свое начало из глубокой старины.

- Что означает слово ятас ?

- В марийско – русском словаре слово «ятас» означает «дужка у птицы».

Разделка гуся в домашних условиях

Значение слова «ортак»

- Слово «ортак» с тюркского языка дословно переводится, как “ товарищь компаньон", при монголах торговец, торгующий на капитал , выдаваемый из ханской казны и обслуживающий, главным образом, нужды двора.

Элемент обряда «ятас»

Гости праздника «Ятас шорымаш»

Обрядовое угощение на празднике

Сотрудничество с средствами массовой информации

- Уроженка села Бахтыбаево Иннеса Степановна (Игнашева) написала статью «Ятас кучымаш – ятас шорымаш», которую напечелали в журнале «Ончыко»

Статья «Ятас кучымаш – ятас шорымаш»

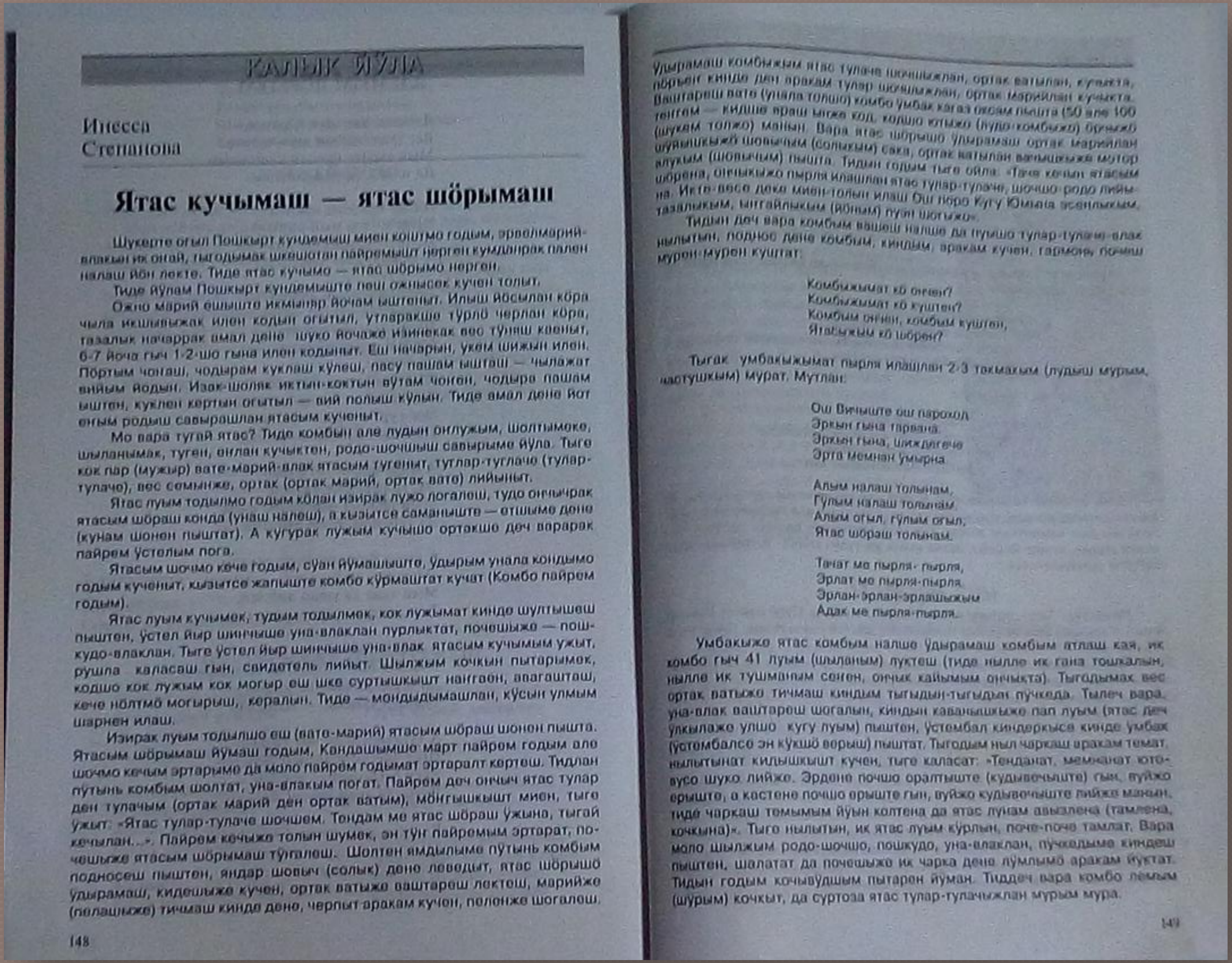

КАЛЫК ЙӰЛА

Инесса Степанова

Ятас кучымаш — ятас шӧрымаш

Шукерте огыл Пошкырт кундемыш мием коштмо годым, эрвелмарий-влакын ик онай, тыгодымак шкешотан пайремышт нерген кумдынрак палем налаш йӧн лекте. Тиде ятас кучымо — ятас шӧрымо нерген.

Тиде йӰлам Пошкырт кундемыште пеш ожнысек кучен толыт.

Ожно марий ешыште икмыняр йочам ыштеныт. Илыш йӧсылан кӧра чыла икшывыжак илен кодын огытыл, утларакше тӱрлӧ черлан кӧра, тазалык начаррак амал дене шуко йочажо изинекак вес тӱняш каеныт, 6-7 йоча гыч 1-2-шо гына илен кодыныт. Еш начарын, укеи шижын илен. Пӧртым чонаш, чодырам куклаш кӱлеш, пасу пашам ышташ — чылажат вийым йодын. Изак-шоляк иктын-коктын вӰтам чоген, чодыра пашам ыштен, куклен кертын огытыл — вий пурыш кӰлын. Тиде амал дене йот еҥым родыш савырашлан ятасым кученыт.

Мо вара тугай ятас? Тиде комбын але лудын онлужым, шолтымеке, шыланымак, туген, онлан кучыктен, родо-шочшыш савырыме йӰла. Тыге кок пар (мужыр) вате-марий-влак ятасым тугеныт, тутлар-туглачо (тулар-тулачо), вес семынже, ортак (ортак марий, ортак вато) лийыныт.

Ятас луым тодылмо годым кӧлан изирак лужо логалеш, тудо онычрак ятасым шӧраш конда (унаш налеш), а кызытсе саманыште — отшыме дене (кунам шонен пыштат). А кугурак лужым кучышо ортакшо деч варарак пайрем ӰстелЫм пога.

Ятасым шочмо кече годым, сӰан йӰмашыште, Ӱдырым унала кондымо годым кученыт, кызытсе жапыште комбо кӱрмаштат кучат (Комбо пайрем годым).

Ятас луым кучымек, тудым тодылмек, кок лужымат кинде шултышеш пыштен, Ӱстел йыр шинчыше уна-влаклан пурлыктат, почешыже — пош-кудо-влаклан. Тыге Ӱстел йыр шинчыше уна-влак ятасым кучымым ужыт, рӰшла каласаш гын, свидетель лийыт. Шылжым кочкын пытарымек, кодшо кок лужым кок могыр еш шке суртышкышт наҥгаен, авагашташ, кече нӧлтмӧ могырыш, кералын. Тиде — мондыдымашлан, кӰсын улмым шарнен илаш.

Изирак луым тодылшо еш (вате-марий) ятасым шӧраш шонен пышта. Ятасым шӧрымаш йӰмаш годым, Кандашымше март пайрем годым але шочмо кечым эртарыме да моло пайрем годымат эртаралт кертеш. Тидлан пӱтынь комбым шолтат, уна-влакым погат. Пайрем деч онычч ятас тулар ден тулачым (ортак марий ден ортак ватым), мӧҥгышкышт мием, тыге ӰЖЫТ: «Ятас тулар-тулаче шочшем. Тендам ме ятас шӧраш Ӱжына, тыгай кечылан...». Пайрем кечыже толын шумек, эн тӰн пайремым эртарат, по-чешыже ятасым шӧрымаш тӰгалеш. Шолтен ямдылыме пӱтынь комбым подносеш пыштен, яндар шовыч (солык) дене леведыт, ятас шӧрышӧ Ӱдырамаш, кидешыже кучен, ортак ватыже ваштареш лектеш, марийже (пелашыже) тичмаш кинде дене, черпыт аракам кучен, пелен же шогалеш.

148

Ӱдырамаш комбыжым ятас тулаче шочшыжлан, ортак ватылан, кучыкта, пӧръеҥ кинде ден аракам тулар шочшыжлан, ортак марийлан кучыкта. Ваштареш вате (унала толшо) комбо ӱмбак кагаз оксам пышта (50 але 100 теҥгем — кидше враш ытже код, кодшо ютыжо (лудо-комбыжо) ӧрныжӧ (шукем толжо) маныш. Вара ятас шӧрышӧ Ӱдырамаш ортак марийлан шӰяшкыжӧ шовычым (солыкым) сака, ортак ватылан вачышкыжо мутор алукым (шовычым) пышта. Тидын годым тыге ойла: «Тача кечын ятасым шӧрена, оҥышкыжо пырля илашлан ятас тулар-тулаче, шочшо родо лийы-на. Икте-весе деке миен-толын илаш Ош Поро Кугу Юмына эсенлыкым, тазалыкым, ыштайлыкым (йӧным) пуэн шогыжо».

Тидын деч вара комбым вашеш налше да пуышо тулар-тулаче-влак ныльтын, поднос дене комбым, киндым, аракам кучен, гармонь почеш мурен-мурен куштат:

Комбыжымат кӧ онен?
Комбыжымат кӧ куштен?
Комбым онен, комбым куштен,
Ятасыжым кӧ шӧрен?

Тыгак умбакыжымат пырля илашлан 2-3 такмакым (лудыш мурым, частушкым) мурат. Мутлан:

Ош Вичыште ош пароход
Эркын гына тарвана.
Эркын гына, шиждыгече
Эрта мемнан ӰМЫрна.

Алым налаш толынам,
ГӰлым налаш толынам.
Алым огыл, гӰлым огыл,
Ятас шӧраш толынам.

Тачат ме пырля- пырля,
Эрлат ме пырля-пырля.
Эрлан-эрлан-эрлашыжым
Адак ме пырля-пырля.

Умбакыже ятас комбым налше Ӱдырамаш комбым атлаш кая, ик комбо гыч 41 луым (шыланым) луктеш (тиде нылле ик гана тошкалын, нылле ик тушманым сеҥен, онӌык кайымым онӌыкта). Тыгодымак вес ортак ватыже тичмаш киндым тыгыдын-тыгыдын пӰчкеда. Тылеч вара уна-влак ваштареш шогалын, киндын кавапышкыже пал луым (ятас деч ӰЛКЫЛАЖЕ улшо кугу луым) пыштен, Ӱстембал киндеркысе кинде ӰМбак (Ӱстембалсе эн кӰкшӧ верыш) пыштат. Тыгодым ныл чаркаш аракам темат, ныльтынат кидышкышт кучен, тыге каласат: «Тенданат, мемнанат юто-вусо шуко лийже. Эрдене почшо оралтыште (кудывечыште) гын, вуйжо орышто, а кастене почшо орыште гын, вуйжо кудывечыште лийже манын, тиде чаркаш темымым йӰын колтена да ятас луэм авызлена (тамлена, кочкына)». Тыге ныльтын, ик ятас луым кӰрлын, поче-поче тамлат. Вара моло шылжым родо-шочшо, пошкудо, уна-влаклан, пӰчкедыме киндеш пыштен, шалатат да почешыже ик чарка деҥе лӰМлымӧ аракам йӰктат. Тидын годым кочывӰдшым пытарен йӰман. Тиддеч вара комбо лемым (шӰрым) кочкыт, да суртоза ятас тулар-тулачыжлан мурым мура.

149

Фольклорный народный коллектив «Нур пeледыш» с постановкой «Ятас шорымаш»

Идут гости с марийской гармошкой

Идут испольная часушки

Сват и свах по ятасу (ортак)

Сваты и свахи по ятасу вместе гостями

Марийская веревочка с праздничным гусем

«Ново испеченные» родственники в марийском танце

Сплачивающая традиционная веревочка

Молодое поколение на празднике ятас

В зажигательном танце душа народа

Прощальная хвалебная песня хозяевам праздника

Спасибо за внимание